

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวโน้มของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษา รวบรวมเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทาง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และอภิปรายผล ดังนี้

1. หลักสูตร
2. การศึกษาและหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในต่างประเทศ
3. การศึกษาและหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย
4. ระดับการศึกษาและสถาบันที่เปิดสอนสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย
5. รายวิชาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
6. การศึกษามหาบัณฑิตและสารนิเทศศาสตร์ในอนาคต
7. วิเคราะห์หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับปริญญาโท ในประเทศไทย
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตร

ในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงความหมายของหลักสูตร ความสำคัญของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร ลักษณะของหลักสูตรที่ดี จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร รายวิชาและขอบข่ายเนื้อหาวิชาของหลักสูตร และสาระสำคัญของเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2533 ตามประกาศของทบวงมหาวิทยาลัยดังต่อไปนี้

1. ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นหัวใจของการเรียนการสอน ความสำเร็จของการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรเป็นประการสำคัญ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524 : 20) การจัดการศึกษาในประเทศใดก็ตามจะไม่สำเร็จล่วงไปตามที่กำหนดไว้ถ้าไม่มีหลักสูตรเป็นโครงการและเป็นแนวทางในการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นแกนสำคัญที่จะนำการศึกษาไปสู่ปรัชญาและจุดมุ่งหมายที่จะสนองสังคม มีนักพัฒนาหลักสูตรได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ในทัศนะที่แตกต่างกัน ดังนี้

สมิตร์ คุณาบุตร (2523 : 1) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ในสองระดับคือ หลักสูตรในระดับชาติกับหลักสูตรในระดับโรงเรียน หลักสูตรระดับชาติ หมายถึง โครงการ

ให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ ส่วนหลักสูตรในระดับโรงเรียนหมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะ เป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ทาบยา (Taba, 1962 : 11) กล่าวว่า หลักสูตรคือ แผนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้แบบทั่วไป และแบบเฉพาะเจาะจงซึ่งใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาการเรียนการสอน และการวัดผล

สังคี อุตราพันธ์ (2528 : 16) ได้กล่าวถึงคำนิยามของหลักสูตรว่า นักปราชญ์ทางหลักสูตรต่างก็ยอมรับคำนิยามของหลักสูตร ซึ่งกล่าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

- 1) หลักสูตร คือสิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยสาระที่จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
- 2) หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ต้องการ
- 3) หลักสูตรเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับใช้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน
- 4) หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียนซึ่งเขาได้ทำ ได้รับรู้และได้ตอบสนองต่อการแนะแนวทางของโรงเรียน

จากความหมายและความเห็นของคำว่า หลักสูตร ของนักพัฒนาหลักสูตรหลาย ๆ ท่านก็น่ามากล่าวไว้ข้างต้น พอจะสรุปความหมายของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดและแนวทางในการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนการสอนหลายรูปแบบที่จัดทำเพื่อเป็นสื่อกลางให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้และมีประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับนั้น ๆ

2. ความสำคัญของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2522 : 4-5) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่าเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางหรือแผนการเรียนการสอน หรือรูปแบบของการเรียนการสอนให้มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

เซเลอร์ และ อเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 5) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นเสมือนแผนภูมิการเดินทางและตารางที่จัดห่อหุ้มได้ในการจัดการศึกษา เพราะผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชาในโรงเรียนจะเป็นผู้สร้างหลักสูตร

จึงอาจสรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่บอกแนวทางนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

สมิทร คุณานุก (2518 : 9) และ พันธุ์ หันนาคินทร์ (2531 : 11)

กล่าวว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) จุดมุ่งหมาย
- 2) หลักการและโครงสร้างของหลักสูตร
- 3) เนื้อหา
- 4) การนำหลักสูตรไปใช้
- 5) การประเมินผล

กรมวิชาการ (2522 : 4) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า หลักสูตรประกอบด้วย

- 1) จุดหมาย คือ ความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคม ที่จะให้ผู้เรียนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
- 2) หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร
- 3) โครงสร้าง เป็นส่วนที่กำหนดกลุ่มวิชาหรือรายงานวิชาการต่าง ๆ ในหลักสูตรซึ่งมีทั้งบังคับและส่วนที่ให้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ
- 4) จุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละรายวิชา หมายถึง ความรู้ ทักษะหรือทัศนคติบางประการโดยเฉพาะรายวิชานั้น ๆ ซึ่งนักเรียนจะต้องรู้ ต้องมี หรือต้องปฏิบัติให้ได้
- 5) เนื้อหาของรายวิชา คือ ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกำหนดไว้สำหรับรายวิชานั้น ๆ
- 6) สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น
- 7) การประเมินผล เป็นการตรวจสอบนักเรียนว่ามีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่ มีสิ่งใดควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรหรือไม่

จึงพอสรุปได้ว่าหลักสูตรควรมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างการจัดเนื้อหาวิชาเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนการสอน และการวัดและการประเมินผลตามหลักสูตร

4. ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

ก่อน สวัสดิ์พาณิชย์ (2518 : 20-24) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมี

ลักษณะดังนี้

- 1) สสนองความต้องการของสังคม
- 2) สสนองความต้องการของผู้เรียน
- 3) เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- 4) เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน
- 5) สามารถนำไปใช้ได้สะดวก
- 6) มีลักษณะยืดหยุ่นได้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 8-10) ได้กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีคุณสมบัติดังนี้

1) หลักสูตรควรมีความคล่องตัวพอสมควร และสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

2) หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษาบรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนดให้

3) บุคคลทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครอง ครู ประชาชน นักวิชาการ นักเขียน ควรจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และมีส่วนร่วมได้กับหลักสูตร มิใช่เป็นของนักวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว

4) การวางแผนหลักสูตรที่ดี จะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน

5) การดำเนินการวางแผนหลักสูตร ควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้

6) ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่าง ๆ เช่น รากฐาน

ทางสังคม

7) หลักสูตรควรจะเป็นแนวทาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจความสนใจ ความถนัด และความสามารถเป็นรายบุคคล

8) หลักสูตรในระดับต่าง ๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันดี ไม่ขาดตอน

9) การประเมินผลหลักสูตรเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องทำเป็นระยะ ๆ ผลของการประเมินควรนำมาปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร

จึงกล่าวได้ว่า หลักสูตรที่ดีต้องมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน มีความยืดหยุ่น สามารถนำไปใช้ได้สะดวก และสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ

5. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ในการทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตามการกำหนดจุดมุ่งหมายของการกระทำเอาไว้ตั้งแต่ต้นเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ทราบว่าการกระทำนั้นจะก่อให้เกิดผลอย่างไร จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่จะบ่งชี้คุณค่าอันพึงปรารถนาที่การศึกษาตั้งใจจะดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผล จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ชัดเจน แจ่มแจ้งจะทำให้ทิศทางแก่กระบวนการของการศึกษาว่าควรดำเนินไปในแนวใด อย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายประการใด และเป็นเกณฑ์ที่ใช้ตรวจสอบและประเมินผลการกระทำหรือกระบวนการของการศึกษานั้นด้วยว่าดำเนินไปได้ผลเพียงใด (รัตนา ตันบุญเต็ล, 2531 : 55) การศึกษาไม่ว่าระดับใด ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการ 3 ด้านของผู้รับการศึกษาคือ พัฒนาการด้านความรู้ความคิด (Cognitive Development) พัฒนาการด้านจิตใจ (Affective Development) และพัฒนาการด้านทักษะทางกายภาพ (Psychomotor Development) (เสวีศรี ไซยศรี, 2528 : 85)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยทั่วไปจะมีความคล้ายคลึงกับจุดมุ่งหมายแต่ละระดับการศึกษา สัจดี อุทรานันท์ (2528 : 214-215) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะจุดมุ่งหมายจะบอกทิศทางของหลักสูตรว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้ไปในลักษณะใดสนองความต้องการของสังคมและของผู้เรียนอย่างไร เมื่อกำหนดทิศทางของหลักสูตรโดยเขียนเป็นจุดมุ่งหมายแล้ว จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก็จะเป็นเครื่องชี้แนะต่อการจัดหลักสูตรตลอดจนเนื้อหาสาระตลอดจนการจัดการเรียนการสอนดังนี้ คือ

- 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะเป็นแนวทางในการจัดการจัดเนื้อหาสาระที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม
- 2) จะเป็นแนวทางให้ผู้สอนได้จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน
- 3) จะบอกให้ผู้เรียนได้ทราบว่าเขาควรจะทำอะไรบ้าง ในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวเป็นการล่วงหน้า
- 4) จะเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
- 5) จะบอกให้สาธารณชนได้ทราบว่าหลักสูตรนั้น ๆ มีความต้องการให้ผู้เรียนเกี่ยวข้องหรือดำเนินการอย่างไรบ้างกับทรัพยากรภายในชุมชน
- 6) จะเป็นแนวทางในการบริหารงานของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาว่าควรจะมีจุดมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนไปในลักษณะใด

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะแตกต่างกันตามสาขาวิชา โดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละสาขาวิชา ไม่ว่าจะทางด้านวิชาชีพหรือวิชาการก็ตามจะเป็นแผนที่ของความเป็นจริงที่ผู้กำหนดเห็นภาพ แผนที่นี้จะประกอบด้วยผู้ที่ทำหน้าที่สอน ผู้ถูกสอน เนื้อหาวิชาที่ตรงกับความต้องการ

ของวิชาชีพและสังคม (McGarry, 1983 : 102) โดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละสาขาวิชา ก็มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตามวิชาชีพนั้น ซึ่งหมายถึงบทบาทของวิชาชีพต่อสังคม

สำหรับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ ดีน (Dean, 1972 : 21) สรุปว่า มีความมุ่งหมายเพื่อผลิตบุคคลให้มีความรู้ทั้งทางทฤษฎี และความสามารถในการปฏิบัติงานห้องสมุดได้ในทุกด้าน ตลอดจนมีพื้นฐานการศึกษาที่ดี มีความเต็มใจที่จะให้บริการแก่สังคม และสามารถปกป้องจรรยาบรรณของวิชาชีพได้อย่างเห็นช้วนแน่น จากการศึกษาแนวโน้มการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ของ แวนส์, แมกริลล์ และโดว์เนน (Vance, Magrill and Downen, 1977) สรุปว่าการศึกษามหาบัณฑิตควรมุ่งเน้นความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก และควรพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎี การสื่อสารของมนุษย์และมีความสามารถในการสื่อสาร มีแนวคิดที่ว่าห้องสมุดเป็นระบบสารสนเทศรวมทั้งสมุดรณี และมีความชำนาญในการให้บริการโดยเฉพาะบริการสารนิเทศ

6. โครงสร้างของหลักสูตร

ชัชชัย ชัยจิราชากุล (2529 : 158) กล่าวว่า โครงสร้างของหลักสูตร หมายถึงวิธีการของการแสดงหรือการเสนอให้เห็นว่า เนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความสัมพันธ์อย่างไร เป็นการสรุปภาพรวมของหลักสูตรว่าประกอบด้วยเนื้อหาอะไรบ้าง เช่น ประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่องแนวทางและวิธีการนิยามหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2527 (2531 : 3) ระบุว่า ในหลักสูตรต้องมีโครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วย หมวดวิชาดังต่อไปนี้

- 1) จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร
- 2) หมวดวิชาเอก
- 3) หมวดวิชาสัมพันธ์
- 4) หมวดวิชาเลือก
- 5) วิทยานิพนธ์ หรือสอบประมวลความรู้

กรมวิชาการ (2522 : 4) กล่าวว่า โครงสร้างเป็นส่วนที่กำหนดกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรซึ่งมีทั้งกลุ่มวิชาบังคับ และส่วนที่ให้เลือกได้ตามความถนัดและความสนใจ

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2525 : 88) กล่าวว่า โครงสร้าง หมายถึงขอบข่าย และลำดับขั้นของลักษณะวิชาจะต้องแสดงปรากฏออกมาให้ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพราะลักษณะวิชาเป็นโครงสร้างของความรู้ และเป็นแนวทางที่จะแสวงหาการค้นพบวิทยาการใหม่ ๆ

จากนิยามดังกล่าว นับว่า โครงสร้างของหลักสูตรนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ทั้งนี้เพราะโครงสร้างเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมาย และในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของการศึกษาระดับระดับของแต่ละสถาบันการศึกษาจะกำหนดโครงสร้างหลักสูตรไว้ ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมในการจัดการศึกษาในแต่ละระดับการศึกษาและจัดลำดับความยากง่ายให้มีความสัมพันธ์กันและไม่ซ้ำซ้อน

7. ราชวิชาและเนื้อหาของหลักสูตร

เนื้อหาของหลักสูตรเป็นสาระสำคัญของความรู้ที่จะนำมาใช้พัฒนา และเสริมสร้างผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะหลักสูตรระดับอุดมศึกษาซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องเนื้อหา และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา มาก (Veysey, 1973 : 22)

ในการกำหนดเนื้อหาวิชาต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความมุ่งหวังของสังคม และต้องมีหลักการตามวิชาความรู้ที่มีอยู่ในโลกไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรระดับใดต้องมีการตรวจทานและประเมินอยู่เสมอเพื่อจะได้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

(เสรีจิมศรี ไชยศร, 2526 : 108-109)

ทาบ (Taba, 1962 : 267-289) ได้พิจารณาการเลือกเนื้อหาและประสพ-การณการเรียนรู้ไว้ 6 ประการ คือ

- 1) เชื่อถือได้ และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา
- 2) สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม
- 3) มีความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึก
- 4) ตอบสนองความมุ่งหมายได้หลายประการ
- 5) สอดคล้องกับบุคลิกภาวะในการเรียนรู้และประสพการณของผู้เรียน
- 6) สอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน

8. สาระสำคัญของการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรทบวงมหาวิทยาลัย

สาระสำคัญของการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรทบวงมหาวิทยาลัย ได้กำหนดมาตรฐานหลักสูตรไว้เป็นเกณฑ์สำหรับสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยถือปฏิบัติตามประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2533 ได้นำเสนอไว้มีสาระสำคัญบางประการ ดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2533)

8.1 ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มุ่งให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติ และสอดคล้องกับปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษา และมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพ เน้นการพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถระดับสูงในสาขาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ได้อย่างมีอิสระ รวมทั้งมีความสามารถในการสร้างสรรค์บรรณกิจความก้าวหน้าทางวิชาการได้อย่างต่อเนื่อง

8.2 การคิดหน่วยกิต

8.2.1 ภาสววิชาภาคทฤษฎี ที่ใช้เวลาบรรยายหรืออภิปรายปัญหา 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือไม่น้อยกว่า 15 ชั่วโมง ตลอดหนึ่งภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต

8.2.2 ภาสววิชาภาคปฏิบัติ ที่ใช้เวลาฝึกหรือทดลอง 2 ถึง 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือตั้งแต่ 30 ถึง 45 ชั่วโมง ตลอดหนึ่งภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต

8.2.3 การฝึกงานหรือการฝึกภาคสนาม ที่ใช้เวลาฝึก 3 ถึง 6 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือตั้งแต่ 45 ถึง 90 ชั่วโมง ตลอดหนึ่งภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต

8.2.4 การค้นคว้าอิสระ งานภาคนิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์ ที่ใช้เวลาศึกษาค้นคว้า 3 ถึง 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือตั้งแต่ 45 ถึง 90 ชั่วโมง

9. โครงสร้างหลักสูตร (เฉพาะปริญญาโท)

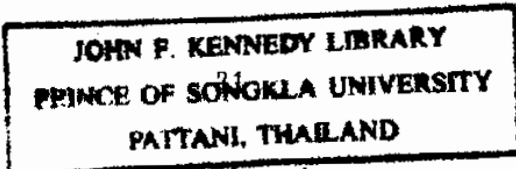
ปริญญาโท ให้มีหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 36 หน่วยกิต โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 แผน คือ

แผน ก เป็นแผนการศึกษาที่เน้นการวิจัยโดยมีการทำวิทยานิพนธ์ การศึกษาตามแผน ก มี 2 แบบ คือ

แบบ ก (1) ทำเฉพาะวิทยานิพนธ์ ซึ่งมีค่าเทียบได้ไม่น้อยกว่า 36 หน่วยกิต โดยสถาบันอุดมศึกษาอาจกำหนดให้เรียนรายวิชาเพิ่มเติมหรือทำกิจกรรมทางวิชาการอื่นเพิ่มขึ้นก็ได้ โดยไม่นับหน่วยกิต แต่จะต้องมีผลสัมฤทธิ์ตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนด

แบบ ก (2) ทำวิทยานิพนธ์ซึ่งมีค่าเทียบได้ไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และต้องศึกษางานรายวิชาอีกไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต

แผน ข เป็นแผนการศึกษาที่เน้นการศึกษางานรายวิชา โดยไม่
ต้องทำวิทยานิพนธ์ แต่ต้องมีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต แต่ไม่เกิน
6 หน่วยกิต

การศึกษาและหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในต่างประเทศ

การพัฒนาขั้นแรกของห้องสมุดเกิดจากการที่มีความต้องการจะอนุรักษ์เรื่อง
ราวที่มนุษย์บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเนื่องจากในสมัยโบราณมีวัสดุและเครื่องมือที่ใช้
บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ น้อย และการเจริญเป็นไปอย่างเชื่องช้า ภาพพจน์ของบรรณารักษ์
เป็นเพียงผู้ดูแลและรักษาหนังสือเท่านั้น การทำงานในห้องสมุดได้จากการเรียนรู้จาก
ประสบการณ์ที่คู่เหมือนจะเพียงพอแล้ว ต่อมาเมื่อบทบาทของห้องสมุดเปลี่ยนแปลงไปตาม
ความเจริญของสังคม และกลายเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในสังคมในด้านการศึกษา ผู้ที่
ทำงานในห้องสมุดจึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถทางบรรณารักษศาสตร์เพื่อนำมาใช้
ในการดำเนินงานในห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพ ระบบงานในห้องสมุดและวิชาชีพบรรณารักษ์
ในปัจจุบันจึงพัฒนาการจากระบบที่เรียบง่ายมาเป็นระบบที่สลับซับซ้อน (อัมพร ทิยะระ,
2528 : 40) เมลวิลล์ ดิวอี้ เป็นผู้นำรูปแบบการศึกษามหาวิทยาลัยและวิชาชีพ
บรรณารักษ์ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 โดยได้จัดตั้งสมาคมห้องสมุดแห่งอเมริกัน (ALA)
ในปี ค.ศ. 1876 และเปิดโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่วิทยาลัยโคลัมเบียในปี ค.ศ. 1887
(Coffey, 1991) กำหนดให้มีหลักสูตร 2 ปี โดยแบ่งระยะเวลาการสอนเป็น 2 ระยะ
คือในช่วง 3 เดือนแรกจะเป็นการเรียนทฤษฎีในวิชาที่เกี่ยวข้องกับงานห้องสมุด หลังจากนั้น
เวลาที่เหลือจะเป็นการฝึกปฏิบัติงานในห้องสมุดทั้งหมด ทั้งนี้เพราะต้องการเน้นให้ผู้เรียน
สามารถเป็นผู้บริหารและจัดดำเนินงานห้องสมุดที่ดีได้ อีกสองปีต่อมาได้กำหนดให้มีการ
เปลี่ยนแปลงโดยภาคราชการเนื้อหาภาคทฤษฎีและเพิ่มเนื้อหาวิชาเทคนิคเฉพาะด้านมากขึ้น
เช่นวิชาการจัดหมู่หนังสือและกัมมัตตราสาร เป็นต้น (White, 1976 : 63) แต่การ
ดำเนินงานในระยะแรกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และมีเหตุการณ์ให้ เมลวิลล์ ดิวอี้
ต้องออกจากตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยโคลัมเบียแล้วย้ายไปเป็นบรรณารักษ์ห้อง
สมุดแห่งรัฐนิวยอร์กที่เมืองอัลบานี (Albany) ซึ่งมีผลให้โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ต้อง
ย้ายตามไปด้วย และดิวอี้ได้วางหลักการศึกษานี้ใหม่ให้เป็นแบบแผนต่างไปจากเดิม โดย
กำหนดให้นักศึกษาเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในชั้นปีที่ 3 และ 4 ดังรายวิชาต่อไปนี้

ชั้นปีที่ 3 กำหนดให้เรียนวิชาเหล่านี้ 12 สัปดาห์ ได้แก่ วิชาการทำบัตรรายชื่อ
การ บัตรแจ้งหมู่หนังสือ การลงทะเบียนหนังสือและการจัดห้องสมุดเบื้องต้น นอกจากนี้ยังมี

ACC. No. 088509
DATE RECEIVED 3 ก.พ. 2537
CALL No.

วิชาการเรียงบัตรรายการ (4 สัปดาห์) การจัดหมู่หนังสือ (4 สัปดาห์) การจัดห้องสมุด (8 สัปดาห์) และการฝึกงานในห้องสมุดตลอดจนการทัศนศึกษาห้องสมุดต่าง ๆ (8 สัปดาห์) รวมเวลาเรียนทั้งหมด 9 เดือน

ชั้นปีที่ 4 มีเวลาเรียนทั้งหมด 9 เดือน โดยแบ่งเวลาเรียนเป็น 3 ระยะเวลา (White, 1976 : 64)

- 1) เป็นการเรียนเกี่ยวกับภาคทฤษฎีในเรื่องเหล่านี้ เช่น การทำบรรณานุกรม การทำบัตรรายการ การจัดหมู่หนังสือและการดำเนินงานห้องสมุด
- 2) การฝึกงานในห้องสมุด
- 3) การเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เฉพาะด้าน

จากการกำหนดรายวิชาต่าง ๆ ข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำอธิบายนี้อาจแบ่งช่วงการเรียนเป็น 2 ระยะเวลาคือช่วงแรกกำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปในเรื่องการจัดหมู่หนังสือ การจัดดำเนินงานห้องสมุด การทำบัตรรายการ และการเรียงบัตรรายการ ส่วนในช่วงหลังจะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการบริหารห้องสมุดและงานห้องสมุดเฉพาะด้านอย่างละเอียด แต่รายวิชาเหล่านี้ก็ยังคงครอบคลุมงานห้องสมุดทั้ง 4 หัวข้อ คือ การบริหารห้องสมุด การทำบรรณานุกรม งานเทคนิค และการฝึกงาน

จากความสำเร็ของคำอธิบายนี้อาจจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อื่นอีกหลายแห่ง โดยอยู่ในความรับผิดชอบและความคุ้มครองของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน เช่น โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ของสถาบันแพรท (The Pratt Institute School of Library Science) (ค.ศ. 1890), โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยซีเรคัส (The Syracuse University Library School) (ค.ศ. 1897), โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์คาร์เนกี (Carnegie Library School) (ค.ศ. 1900), โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์มหาวิทยาลัยเวสท์เทิร์นรีเซิร์ฟ (Western Reserve University Library School (ค.ศ. 1904), โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (University of Wisconsin Library School (ค.ศ. 1906), โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งวอชิงตัน (University of Washington Library School (ค.ศ. 1911), โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เซนต์หลุยส์ (St. Louis Library School (ค.ศ. 1917) (Encyclopedia of Library and Information Science, 1975 : 419-420)

ในขณะที่ร่วมกันสมาคมห้องสมุดอเมริกันก็มุ่งให้การฝึกอบรมแก่บรรณารักษ์และให้เข้ารับการศึกษาฝึกงานจากห้องสมุด ปรัชญาและการฝึกงานในชั้นแรกได้วางระเบียบและ

เนื้อหาการฝึกงานให้สัมพันธ์กับการสอนบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ด้วย (Gates, 1976 : 91)

ในปี ค.ศ. 1919 ได้มีการตั้งสมาคมห้องสมุดโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อเมริกัน (Association of American Library Schools) เพื่อทำงานร่วมกับสมาคมห้องสมุดอเมริกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ให้มีการสอนเป็นมาตรฐานเดียวกัน และยกฐานะด้านบรรณารักษศาสตร์ให้ทัดเทียมกัน ในปีเดียวกันนี้ ชาร์ล ซี. วิลเลียมสัน (Charles C. Williamson) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงแนวโน้มวิชาชั้นบรรณารักษ์ให้มาเกี่ยวข้องกับสังคมและได้นำความคิดเห็นด้านวิชาการใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์กับกิจกรรมห้องสมุด วิลเลียมสันได้ทำการสำรวจจากภาควิชาการศึกษาระดับในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ 185 แห่ง โดยได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากมูลนิธิคาร์เนกี และจัดทำรายงานเรื่อง การฝึกอบรมสำหรับบริการห้องสมุด (Training for Library Service) ออกเผยแพร่ในปี ค.ศ. 1923 นับเป็นเอกสารที่มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงวิชาบรรณารักษศาสตร์มากที่สุดในเวลานั้น ซึ่งข้อเสนอแนะจากรายงานที่ได้กลายมาเป็นเป้าหมายในการวางแผนปรับปรุงการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในเวลาต่อมา มีรายละเอียด 11 ข้อดังนี้ (Encyclopedia of Library and Information Science, 1975 : 421-422)

- 1) มีความแตกต่างระหว่างงานอาชีพกับงานเสมือนทั้งในห้องสมุดและการศึกษา โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ต้องจัดสอนเฉพาะงานอาชีพ
- 2) มีข้อตกลงน้อยมากระหว่างโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ ในการเทียบเคียงความสำคัญของวิชาและรายวิชาต่าง ๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
- 3) ควรมีการคัดเลือกรับเข้าศึกษาที่เป็นมาตรฐาน
- 4) ผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีคุณภาพในระดับปริญญาโท และคุณภาพดังกล่าวควรจูงใจโดยการให้เงินเดือนที่ต่ำกว่า ควรเพิ่มจำนวนผู้สอนเต็มเวลา (อย่างน้อย 4 คนต่อโรงเรียน) และเพิ่มจำนวนตำราต่าง ๆ การฝึกงานนั้นถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญทางวิชาการ
- 5) การเงินของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ไม่เพียงพอ แต่ละโรงเรียนสมควรได้รับเงินสนับสนุนที่เป็นอิสระ
- 6) เนื่องจากนักศึกษาซึ่งเด็กเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นจำนวนไม่มากนัก เพราะสถานภาพทางอาชีพต่ำ และเงินเดือนน้อย จึงควรให้ทุนแก่ผู้เรียน
- 7) โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ควรจะมีการจัดการในลักษณะแผนกวิชาในมหาวิทยาลัย เพื่อคงความมีชื่อเสียง มาตรฐานที่เหมาะสม และบุคลากรที่ดี

8) การบริการของห้องสมุดเน้นบริการจำเพาะเจาะจงมากขึ้นทุกที่ โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์จึงควรจัดให้เรียนหลักทั่วไปในปีแรก และปลูกฝังความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในปีที่สอง

9) ผู้ทำงานในห้องสมุดจะต้องแสวงหาความก้าวหน้าทางวิชาชีพ และปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นควรจัดให้มีการเรียนทางไปรษณีย์ขึ้น

10) ไม่มีมาตรฐานสำหรับความเหมาะสมของงานห้องสมุด ระบบในการให้ประกาศนียบัตรสำหรับบรรณารักษ์ควรปรับปรุง และโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์จะต้องมีมาตรฐานเดียวกันจากการจัดให้มีการรับรองมาตรฐาน

11) จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงรายวิชาพิเศษ เพื่อฝึกฝนบรรณารักษ์ห้องสมุดขนาดเล็กที่มีงบประมาณจำกัด

ข้อเสนอแนะของวิลเลียมสันช่วยกระตุ้นให้สมาคมห้องสมุดอเมริกันแต่งตั้งคณะกรรมการรับรองวิทยฐานะของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และมีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในปี ค.ศ. 1925 และได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับพัฒนาการของการศึกษามหาวิทยาลัย มาตรฐานฉบับที่ 2 จัดทำเมื่อ ค.ศ. 1933 ฉบับที่ 3 จัดทำเมื่อ ค.ศ. 1951 และฉบับที่ 4 จัดทำเมื่อ ค.ศ. 1972 มาตรฐานสำหรับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่จะได้รับรองวิทยฐานะจากสมาคมห้องสมุดอเมริกันในปี ค.ศ. 1972 ซึ่งกำหนดเฉพาะการศึกษาในระดับปริญญาโทและโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์จะต้องแสดงความจำนงให้สมาคมห้องสมุดฯทราบ ทางสมาคมฯมีคณะกรรมการรับรองวิทยฐานะซึ่งต้องเดินทางไปตรวจสอบคุณภาพทุกด้านของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แห่งนั้น ๆ ก่อนที่จะมีการรับรอง (Totten, 1990 : 8-9)

ในปัจจุบันการศึกษามหาวิทยาลัยได้พัฒนาสูงขึ้นเพื่อที่จะให้ทันกับความเจริญของสังคม ซึ่งข่าวสาร ความรู้ และความคิดของมนุษย์ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาและเพื่อที่จะพัฒนางานด้านสารนิเทศให้สามารถสนองความต้องการของผู้ใช้เป็นหลัก (Client-Centered Basis) (ประภาวดี สิบสนธิ, 2527 : 2) โดยนำเอาเทคโนโลยีมาผสมผสานเพื่อให้บริการสารนิเทศที่มีประสิทธิภาพขึ้น บทบาทของบรรณารักษ์จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่สามสิบ ลาเนียร์ และ เมสเซอร์ (Lanier and Messer, 1984) ได้ชี้ให้เห็นว่าแรงผลักดันที่ทำให้วงการบรรณารักษศาสตร์เปลี่ยนไปคือ จำนวนสารนิเทศที่มากขึ้น อันเนื่องมาจากการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ช่วยในการผลิต โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งยอมรับความสำคัญของสารนิเทศมากขึ้น และกำลังค้นคว้ากับวิวัฒนาการของเทคโนโลยีในปัจจุบัน อีกทั้งยังมีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต ฉะนั้นเพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับสารนิเทศในศตวรรษที่สามสิบ และพัฒนาความรู้และ

ทักษะในการปฏิบัติงานให้ทันกับยุคสมัย จึงใช้ชื่อ สารนิเทศศาสตร์ร่วมกับบรรณารักษศาสตร์ สำหรับการศึกษาระบบบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การศึกษาสารนิเทศศาสตร์ได้ปรากฏเด่นชัดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อได้เกิดพัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ การสื่อสารโทรคมนาคม และเทคโนโลยีการพิมพ์ ทำให้เกิดภาวะการเพิ่มปริมาณของสารนิเทศอย่างมากมาย การเผยแพร่ แลกเปลี่ยน และไหลเวียนของข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ทุกสาขาวิชาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้ต้องการใช้สารนิเทศไม่สามารถติดตามได้ครบถ้วนทั้งหมดที่ต้องการและภายในเวลาที่ทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งเป็นเรื่องที่เกินความสามารถของมนุษย์ที่มีขีดจำกัดในเรื่องความจำ แรงงาน และอื่น ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องมีการจัดการกับสารนิเทศที่มากมายเหล่านั้น โดยจะต้องรวบรวม และมีการจัดเก็บที่เป็นระบบ รวมถึงการค้นคืนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับความต้องการและทันต่อวิชาการที่ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วอีกด้วย จากเหตุผลดังกล่าวนี้เอง บรรณารักษศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ดั้งเดิมเกี่ยวกับการเก็บสะสมความรู้ จึงจำเป็นต้องพัฒนาโดยขยายขอบเขตให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการเรียนการสอนวิชาสารนิเทศศาสตร์ขึ้น

การศึกษาสารนิเทศศาสตร์เป็นศาสตร์ที่อาศัยศาสตร์สาขาต่าง ๆ มากมาย หลายสาขา พัฒนาการมาประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา โดยเริ่มประมาณปี ค.ศ. 1950 ที่มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น รีเซิร์ฟ (Western Reserve University) วิชาที่สอนคือวิชาทางด้าน การเอกสาร (Documentation) และในปี ค.ศ. 1951 มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ได้เปิดสอนสารนิเทศศาสตร์ (Miski, 1986 : 51) ในปี ค.ศ. 1955 มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นรีเซิร์ฟ ได้เปิดสอนรายวิชา การค้นวรรณกรรมด้วยเครื่องจักร (Machine Literature Searching) ซึ่งเป็นวิชาในด้าน การค้นคืนสารนิเทศ (Information Retrieval) (นงลักษณ์ ไม่น่าอภิจ, 2532 : 181) ต่อมาก็ได้มีการพัฒนาหลักสูตรและโปรแกรมการสอนทางด้านสารนิเทศศาสตร์ มีการเปิดสอนในสถาบันต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และแคนาดา (สุขุม เฉลยทรัพย์, 2533 : 2) จากการวิเคราะห์สถาบันที่เปิดสอนโปรแกรมทางด้านสารนิเทศศาสตร์ 38 โปรแกรมในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ปรากฏว่า เปิดสอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์มากที่สุดคือ 47.2% และรองลงมาเป็นการเปิดสอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ 19.4% นอกจากนั้นเปิดสอนในโรงเรียนการสื่อสาร 8.3% โรงเรียนสารนิเทศศาสตร์ 5.5% เปิดสอนรวมกันในโรงเรียนคอมพิวเตอร์ศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 5.5% เปิดสอนในโรงเรียนการบริหารและการจัดการ 5.5% และเปิดสอนในคณะวิศวกรรมศาสตร์ 2.7% (นงลักษณ์ ไม่น่าอภิจ, 2532 : 181)

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนสาขานิติศาสตร์นั้นกระจายอยู่ตาม
โรงเรียนที่เปิดสอนสาขาต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 66.6 สอนอยู่ในโรงเรียน
บรรณารักษศาสตร์กับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสาขานิติศาสตร์ จากการสำรวจในปี
ค.ศ. 1981 โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ และโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสาขานิติศาสตร์
ในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากสมาคมห้องสมุดอเมริกันมีจำนวน
69 แห่ง และประมาณ 37 แห่งใช้ชื่อว่า โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสาขานิติศาสตร์
(School of Library and Information Science) (นงลักษณ์ ไม้หน้ายกิจ,
2531 : 182)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หลักสูตรสาขานิติศาสตร์ที่เปิดสอนในสหรัฐอเมริกาจะ
เปิดสอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เป็นส่วนใหญ่และมี 2 แห่งที่เปิดสอนโปรแกรม
สาขานิติศาสตร์โดยตรง คือ ที่ภาควิชาสาขานิติศาสตร์ (Interdisciplinary
Department of Information Science - IDIS) โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และ
สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก (School of Library and Information
Science, University of Pittsburgh) เปิดสอนเป็นทางการ 4 ระดับ ได้แก่
ปริญญาบัณฑิต มหาบัณฑิต ประกาศนียบัตร และดุษฎีบัณฑิต และยังมีการสอนชั้นสูงกว่า
ปริญญาดุษฎีบัณฑิตอย่างไม่เป็นทางการด้วย (นงลักษณ์ ไม้หน้ายกิจ, 2524 : 44) และ
มหาวิทยาลัยซีเรคิวส์ (Syracuse University) ก็เปิดสอน 4 ระดับ คือ ระดับมหาบัณฑิต
สาขามรรณารักษศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิตสาขาวิชาสาขานิติศาสตร์ด้านวิทยาการจัดการทรัพยากร
สาขานิติศาสตร์ ระดับประกาศนียบัตร และระดับดุษฎีบัณฑิตด้านการถ่ายทอดสาขานิติศาสตร์ (Doctoral
Degree in Information Transfer) (ลานนา ทวีเศรษฐ, 2530 : 76-77)

โปรแกรมการศึกษาในระดับปริญญาโทของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในสหรัฐ
อเมริกาส่วนใหญ่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากสมาคมห้องสมุดอเมริกันซึ่งกำหนดจำนวนหน่วยกิต
ที่นักศึกษาต้องเรียนไว้เป็น 36 หน่วยกิตเพื่อขอรับปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์และ
สาขานิติศาสตร์ แต่ก็มีโรงเรียนบางแห่งที่ขยายจำนวนหน่วยกิตเป็น 48 หน่วยกิต เช่นที่
โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งนอร์ทคาโรไลนา (School of Library
Science, University of North Carolina at Chapel Hill) และ บัณฑิตศึกษา
สาขามรรณารักษศาสตร์และสาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งแคลิฟอร์เนีย (Graduate
School of Library and Information Science, University of California
at Los Angeles) (Darling and Belanger, 1980)

สำหรับการศึกษามรรณารักษศาสตร์และสาขานิติศาสตร์ในเอเชีย จะกล่าวถึง
เฉพาะประเทศอินเดียและประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น เนื่องจากประเทศอินเดียเป็นประเทศที่เปิด

สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาเอก และยังมีบุคคลสำคัญในวงการบรรณารักษศาสตร์ คือ เอส. อาร์. รังกะนาธาน (S.R. Ranganathan) ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งบรรณารักษศาสตร์ในอินเดีย ส่วนประเทศญี่ปุ่นก็เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาเอกเช่นเดียวกับประเทศอินเดีย ประกอบกับเป็นประเทศที่มีการพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีเด่นชัดกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้

ประเทศอินเดียเริ่มการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยเปิดฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ในปี ค.ศ. 1911 มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอบรมบรรณารักษศาสตร์เป็นทางการครั้งแรกในรัฐบาโรดา (Baroda State) (Mockerjee, 1969 : 458) แต่การศึกษาในระดับปริญญาตรีเปิดสอนครั้งแรกในปี ค.ศ. 1931 ที่มหาวิทยาลัยมัทราส (Madras University) ระดับปริญญาโทและปริญญาเอกเปิดสอนครั้งแรกในปี ค.ศ. 1948 ที่มหาวิทยาลัยเดลี (Delhi University) (Neelameghan, 1974 : 328) สำหรับระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีในอินเดียจัดการศึกษาเป็น 6 ระดับ คือ ระดับปริญญาเอก ปริญญาโท ปริญญาตรี ประกาศนียบัตรชั้นสูง (Diploma in Library Science) ประกาศนียบัตร (Certificate in Library Science) และระดับ Associateship in Documentation (เทียบเท่าปริญญาโท) (Neelameghan, 1974 : 314-315)

ประเทศญี่ปุ่นเริ่มเปิดการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1903 และในปี ค.ศ. 1986 มีมหาวิทยาลัย 113 แห่งและวิทยาลัย 105 แห่ง เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับประกาศนียบัตรสำหรับบรรณารักษ์หรือครูบรรณารักษ์ (นงลักษณ์ ไหมหน่ายกิจ, 2529 : 62) โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเคโอ (Keio University) ตั้งอยู่ในกรุงโตเกียว นับเป็นโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่สำคัญและเก่าแก่ที่สุด ซึ่งปัจจุบันได้จัดการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก (ภฤติยา อิตถการ, 2534 : 64-65)

สำหรับการศึกษาระดับปริญญาตรีและสารนิเทศศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะขอลงมาถึงเฉพาะ 4 ประเทศเท่านั้น คือ ประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และไทย

ประเทศฟิลิปปินส์เริ่มมีการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1914 ที่คณะศิลปศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ (University of the Philippines) (Bolos, 1993 : A28) โดยมีวุฒิมุ่งหมายเพื่ออบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้กับหอสมุดแห่งชาติ ในปี ค.ศ. 1916 มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ได้เปิดการศึกษาระดับ

บรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมบรรณารักษ์อาชีพทำงานในห้องสมุดต่าง ๆ และเพื่อผลิตครูบรรณารักษ์ที่จะเป็นผู้สอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ด้วย และในปี ค.ศ. 1971 มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ได้เปิดสอนรายวิชาสารนิเทศศาสตร์ในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทเป็นครั้งแรก (Picache, 1983 : 46) ในปัจจุบันประเทศฟิลิปปินส์มีสถาบันที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์มากกว่า 40 สถาบัน (Bolos, 1993 : A28)

ประเทศอินโดนีเซียได้จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ตั้งแต่ ค.ศ. 1959 ได้เริ่มเปิดสอนในระดับปริญญาโทในปี ค.ศ. 1969 และในปี ค.ศ. 1970 ได้เพิ่มรายวิชาสารนิเทศศาสตร์ในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ (Picache, 1983 : 41) ในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์อยู่ 10 มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ 8 มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยของเอกชน 2 มหาวิทยาลัย (Hardjoprakoso, 1993 : A18-A19)

สำหรับการศึกษามหาวิทยาลัยและสารนิเทศศาสตร์ในประเทศสิงคโปร์ เปิดสอนเฉพาะวิชาสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโทโดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีขั้นสูง (The Nanyang Technological University) เพื่อผลิตผู้เรียนให้สามารถทำงานในห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ศูนย์สารนิเทศ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสารนิเทศ (Weng, 1993 : A45-A46)

การศึกษาและหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย

การศึกษาระดับปริญญาตรีในประเทศไทยมีพัฒนาการมาประมาณสี่สิบปีเศษ นับว่ามีพัฒนาการที่ยาวนานพอสมควร ซึ่งในที่นี้จัดแบ่งพัฒนาการเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เป็นระยะต่าง ๆ ดังนี้

1. พัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในระยะแรก (พ.ศ. 2494 - 2503)

การศึกษาระดับปริญญาตรีในประเทศไทย เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2494 มีการเปิดสอนวิชาจัดห้องสมุดในลักษณะของการศึกษาภาคพิเศษในตอนเย็น ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สุทธิลักษณ์ อ้วนวงศ์, 2518 : 1) โดยได้รับความร่วมมือจากมูลนิธิฟูไลบรท์ จัดส่งอาจารย์ชาวอเมริกันมาทำการสอนวิชาจัดห้องสมุดปีละ 1 คน เป็นเวลาติดต่อกัน 5 ปี หลักสูตรประกอบด้วยวิชาจัดห้องสมุดเบื้องต้น 6 วิชา คือ วิชาจัดห้องสมุดเบื้องต้น การทำบัตรรายการและจัดหมู่หนังสือ บริการตอบคำถาม การเลือก

ข้อวิสัยในห้องสมุด การทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือชั้นสูง และการบริหารงานห้องสมุด รายวิชาต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นพื้นฐานของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่จะนำไปสู่การศึกษาในระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี และปริญญาโทในเวลาต่อมา

ในปี พ.ศ. 2502 ได้มีการเปิดสอนหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรีเป็นครั้งแรก ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจุดมุ่งหมายให้ความรู้ขั้นพื้นฐานโดยทั่วไปซึ่งบัณฑิตจะนำไปปฏิบัติงานในห้องสมุดได้ (สุทธิลักษณ์ อำนวยวงศ์, 2518 : 4)

พัฒนาการในระยะแรกนับเป็นระยะเริ่มแรกในการพัฒนาการของวิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งมีการเปิดสอนในระดับปริญญาตรีเพียงสถาบันเดียว

2. พัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในระยะที่ 2 (พ.ศ. 2504 - 2513)

ในระยะนี้ การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์เริ่มพัฒนาขึ้นจากระยะแรกอย่างต่อเนื่อง คือในปี พ.ศ. 2505 ดร.มอริส เอ. เกลแลนด์ ผู้เชี่ยวชาญขององค์การศึกษานานาชาติได้สำรวจเพื่อวางโครงการปรับปรุงหอสมุดแห่งชาติและเพื่อประเมินการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความเห็นว่าเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมคณกระทั่งในปี พ.ศ. 2514 จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับการใช้ระบบหน่วยกิตและจัดหลักสูตรเพื่อสนองความต้องการของประเทศ นิสิตที่เรียนวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์จะต้องเรียนวิชาทั้งหมดรวม 32 หน่วยกิต และถ้าเลือกเป็นวิชาโทจะต้องเรียน 16 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิต 144 หน่วยกิต ในระดับปริญญาตรีนี้มีการสอนวิชาห้องสมุดโรงเรียน วิชาวิศดุประกอบหลักสูตรโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้ศึกษาไปทำงานห้องสมุดโรงเรียนมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2507 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เริ่มเปิดสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ ในคณะศิลปศาสตร์ในระดับปริญญาตรี และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเริ่มเปิดสอนหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาโท นิสิตจะต้องใช้เวลาเรียนประมาณ 2-5 ปี หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 60 หน่วยกิต คือเป็นการนั่งปาฐกถา 30 หน่วยกิต และการค้นคว้าและเขียนวิทยานิพนธ์ 30 หน่วยกิต รายวิชาที่สอนได้แก่ วิชาการจัดหมวดหมู่หนังสือและบัตรรายการ บริการตอบคำถามและงานเทคนิคต่าง ๆ ของห้องสมุด

หลักสูตรชั้นปริญญาโทในระยะแรกมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ศึกษาไปทำงานห้องสมุดได้ทุกประเภทรวมทั้งการฝึกอบรมนักจดหมายเหตุ (Archivists) สำหรับทำงานเกี่ยวกับการจัดดำเนินงานเอกสารจดหมายเหตุและเอกสารราชการ (สุทธิลักษณ์ อำนวยวงศ์, 2518 : 4) นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองความต้องการของผู้ที่ประสงค์จะศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นสูงทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้ผู้มีอาชีพบรรณารักษศาสตร์ได้มี

โอกาสศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นสูง เพื่อนำไปปรับปรุงงานห้องสมุดที่ปฏิบัติอยู่และ
เลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้นและเพื่อเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ให้แพร่หลาย ซึ่งเป็นการ
ส่งเสริมการศึกษาและใช้บริการด้านห้องสมุดให้มากขึ้น (โครงการเปิดสอนวิชา
บรรณารักษศาสตร์ชั้นปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507 : 177)

ในปี พ.ศ. 2508 สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ได้ร่วมมือกับหน่วยงาน
ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดทั่วประเทศ จัดทำมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์
กำหนดวิชาพื้นฐานที่ถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ประกอบด้วย
หมวดวิชาด้านการจัดหา การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ การบริการ การบริหาร
ห้องสมุดกับสังคม พร้อมทั้งได้กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ
ห้องสมุดในฐานะที่เป็นสถาบันของสังคม และบทบาทของห้องสมุดในการพัฒนาประเทศ
เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจในหลักการบริหารงานห้องสมุด เพื่อดำเนินการและ
แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานของห้องสมุด และเพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้อย่างกว้าง
ขวางและลึกซึ้งในวรรณกรรมแขนง มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และ
สามารถให้บริการช่วยการค้นคว้าและวิจัยในด้านต่าง ๆ แต่มาตรฐานฉบับนี้ไม่มีการนำมาใช้
เนื่องจากขณะนั้นมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรี เพียง 2
แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2502) และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(พ.ศ. 2507) ซึ่งต่างก็มีจุดมุ่งหมายในการที่จะผลิตบรรณารักษ์ให้มีความสามารถในการ
ปฏิบัติงานห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ความแตกต่างกันในด้านหลักสูตรและคุณภาพของบัณฑิตจึง
ยังไม่ปรากฏชัดเจน (อุมาวดี โทศล และสุนทร แก้วฉาย, 2534 : 1-26)

ในปี พ.ศ. 2510 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ขณะนั้นคือ
วิทยาลัยวิชาการศึกษา) ได้เปิดสอนหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาโท
(บุญศรี ไพรัตน์, 2522 : 14)

ในปี พ.ศ. 2511 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ใน
ระดับปริญญาตรี ในขณะเดียวกัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์
เปรียบเทียบ (Comparative Librarianship) (สุทธิลักษณ์ อำนวยวงศ์, 2518 : 4)

การพัฒนาศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระยะที่ 2 มีมากขึ้นเป็นลำดับจะเห็นได้
จากการเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์เพิ่มขึ้นในระดับปริญญาตรี และเริ่มเปิดสอนใน
ระดับปริญญาโทถึง 2 สถาบัน และความพยายามของบุคคลในวงการห้องสมุดที่จะจัดทำ
มาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งเป็นระยะที่ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการของวิชา
บรรณารักษศาสตร์จะมีการพัฒนามากขึ้นในระยะต่อมา

ในระยะเวลาที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในวงการต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านธุรกิจ อุตสาหกรรม การศึกษา รวมทั้งวงการสารนิเทศด้วย ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์จึงนำรายวิชาสารนิเทศศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาในหลักสูตร และสถาบันที่เปิดการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์หลายสถาบันได้ปรับปรุงและเปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

3. พัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระยะที่ 3 (พ.ศ. 2514 - 2523)

ระยะนี้มีสถาบันที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้น 3 มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. 2514) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2518) และ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (พ.ศ. 2518) ทุกมหาวิทยาลัยมีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือ เพื่อเตรียมบรรณารักษ์ที่สามารถปฏิบัติงานในห้องสมุดทุกประเภท

ในปี พ.ศ. 2514 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนรายวิชาด้านสารนิเทศศาสตร์ คือ วิชาบริการจัดและเผยแพร่ความรู้ของห้องสมุดโดยเครื่องมือทางเทคนิค (Mechanization of Library Information Services) (เนงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ, 2529 : 1)

เกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์ในระยะนี้มีงานการศึกษาวิจัยของ บรรจง จันทร์สา (Banchoong Chantrasa, 1974 : 231-232) เกี่ยวกับการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยเพื่อเสนอมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรทำให้การจัดหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์มีข้อกำหนดมากเกินไป แต่ละสถาบันก็จัดหลักสูตรแตกต่างกันไป เพราะไม่มีมาตรฐานทางการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่รับรองกันอย่างเป็นทางการ

4. พัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระยะที่ 4 (พ.ศ. 2524 - 2533)

ระยะนี้เป็นระยะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากมาขึ้นในวงการการศึกษา วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จึงแบ่งการพัฒนาเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2524 - 2528) และช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2529 - 2533)

4.1 ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2524 - 2528)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคม มีการนำเอาเทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์

ใหม่ ๆ เข้ามาพัฒนาประเทศรวมทั้งนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเผยแพร่ความรู้ต่าง กว้างขวาง ทำให้สังคมไทยเข้าสู่ยุคสารนิเทศอย่างรวดเร็วจึง ประชาชนเริ่มเล็งเห็นความ สำคัญของข่าวสารข้อมูลที่มีต่อการตัดสินใจในการบริหารและการดำรงชีวิตประจำวัน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนเริ่มมีความต้องการบุคลากรที่สามารถจัดการ ข่าวสารที่มีอยู่ในรูปใหม่ ซึ่งต้องอาศัยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร รวมทั้งคอมพิวเตอร์ เข้าช่วยจัดการเพื่อให้ได้รับข่าวสาร ความรู้รวดเร็วทันต่อความต้องการใช้ ในวงการ วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เองมีความตื่นตัวและเห็นความสำคัญของ เทคโนโลยีสารนิเทศ มีการตั้งเป้าหมายที่จะนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาเป็น เครื่องมือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการให้บริการข่าวสารแก่ผู้ใช้ของตน การรับเอาเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ในห้องสมุด และในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ข่าวสารยังเป็นไปได้เข้ามาเรื่อยๆ เนื่องจากขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถที่จะ ใช้เครื่องมือสมัยใหม่ดังกล่าว (อูมาวดี โภศล และสุนทร แก้วฉาย, 2534 : 1-27)

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์มีเพิ่มมากขึ้นในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งใน ระดับปริญญาโท คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เริ่มเปิดสอนในปี พ.ศ. 2525 และในระดับปริญญาตรี คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน มหาสารคาม และสงขลา เริ่มเปิดสอนในปี พ.ศ. 2526

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยต่างก็เล็ง เห็นความจำเป็นอย่างรีบด่วนในการจัดการเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ จึงมีการ เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ เพื่อผลิตบุคลากรออกไปสู่ตลาดงานใหม่นี้ โดยเฉพาะในระดับปริญญา โทมีการเพิ่มเติมรายวิชาทางสารนิเทศศาสตร์มากขึ้น มีการจัดประชุมสัมมนาขึ้นหลายครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เพื่อหาแนวทางผลิตบัณฑิตให้เหมาะสมกับตลาดแรงงาน (นิมิตพรธ ณ แพรพเพอร์, 2531 : 103-104 ; สุกุม เลลขทพันธ์, 2533 : 26) ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2524 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัด ประชุมทางวิชาการเพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการทางวิชาชีพในปัจจุบัน และเพื่อสร้างความ ร่วมมือระหว่างสถาบันที่สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ผลของการสัมมนามุ่งไปที่ความร่วมมือ ในการจัดการเรียนการสอน เช่น การลงทะเลเบียนระหว่างมหาวิทยาลัย การผลิตตำรา วารสารวิชาการ ข่าวสารทันสมัย ตลอดจนการรวมกลุ่มผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ (ลัมพร ทิษระ, 2529 : 90-91)

พ.ศ. 2525 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ โดยมีหลักการและเหตุผลว่า เพื่อขยาย เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ให้เหมาะสม มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ซึ่งได้มีการสรุปผลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยรามคำแหง วิชาพื้นฐาน วิชาเลือก ความรู้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี ที่ควรจัดการศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร มีข้อเสนอแนะที่พอสรุปได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. วิชาบรรณารักษศาสตร์ มีลักษณะเป็นวิชาชีพซึ่งมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องปริมาณของนักศึกษาและสถานที่ฝึกปฏิบัติงาน สำหรับวิชาพื้นฐานทั่วไปทางด้านสังคมศาสตร์ควรเพิ่มวิชามนุษยสัมพันธ์ วิชาการประชาสัมพันธ์ ทางด้านมนุษยศาสตร์ควรเพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไทย สำหรับกลุ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาเสนอให้เพิ่มวิชาภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยเน้นทักษะการใช้ภาษาและการเขียน กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ควรบังคับเรียนวิชาสถิติ และวิชาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

2. ควรรวมวิชาบริหารห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ไว้เป็นกระบวนวิชาเดียวกัน วิชาที่ว่าด้วยการบริหารงานห้องสมุด ควรรวมงานธุรการไว้ด้วยกัน เพิ่มการศึกษาแหล่งวัสดุทางธุรกิจ ทางเศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อช่วยให้การหางานของบัณฑิตกว้างขวางขึ้น ด้านงานเทคนิคของห้องสมุดควรเพิ่มเนื้อหาให้มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนำเอาเครื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในงานห้องสมุดด้วย ส่วนงานด้านบริการควรเพิ่มเนื้อหาและหน่วยกิตให้มากขึ้น เพิ่มวิชาที่ว่าด้วยบริการทางสื่อต่าง ๆ เพิ่มวิชาความรู้เบื้องต้นทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะนำมาใช้ในการเก็บและเผยแพร่สารนิเทศ เพิ่มวิชาความรู้เบื้องต้นสำหรับวิชาที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัย ควรกำหนดเนื้อหาให้เป็นเรื่องหลักการวิจัยเบื้องต้น

3. ควรให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อจัดทำหลักสูตรโดยให้สำรวจความต้องการและจำนวนบัณฑิตทางบรรณารักษศาสตร์เพื่อจัดหลักสูตร รวมทั้งควรจะมีการตกลงร่วมกันในการนิยามศัพท์ทางบรรณารักษศาสตร์ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและไม่ใช้ให้แตกต่างกัน (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525 : 62)

พ.ศ. 2527 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดสัมมนาเรื่อง การปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ ระดับปริญญาตรี

ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน ซึ่งสืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี เพื่อให้ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนของตลาดงานสำหรับวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้เรื่องหลักสูตรและเทคโนโลยี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งผลของการสัมมนา มีข้อสรุปว่า ในขณะนั้นหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ของทุกสถาบันจำเป็นต้องสนองการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย การผลิตบัณฑิตควรเน้นความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในเรื่องหลักสูตรและรายวิชาหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่ควรจะเป็นนั้น ควรเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศเบื้องต้น ระบบบริการสารสนเทศแก่ชุมชน ระบบการสื่อสารสำหรับบรรณารักษ์ การวิเคราะห์ระบบงาน แหล่งและลักษณะของสารสนเทศการบริหารสำนักงาน การใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุด ภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษศาสตร์ (ภรณ์ ศิริโชค, 2528 : 19-20)

4.2 ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2529 - 2533)

ในช่วงที่ 2 ของระยะที่ 4 นี้ ความเปลี่ยนแปลงในด้านหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์มีมากขึ้น นั่นก็คือ การนำรายวิชาทางด้านสารนิเทศศาสตร์เข้ามาร่วมกับบรรณารักษศาสตร์มากขึ้น การตั้งชื่อหลักสูตรก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากสาขาบรรณารักษศาสตร์ เป็นบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

ในปี พ.ศ. 2529 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มเปิดสอนหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโท นับเป็นแห่งแรกที่ใช้ชื่อ สารนิเทศศาสตร์ร่วมกับบรรณารักษศาสตร์ และในปีเดียวกันนี้ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จัดการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2529 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในหัวข้อ มาตรฐานเพื่อพัฒนาบริการห้องสมุด ได้มีการกำหนดรูปแบบจำลองมาตรฐานการศึกษา วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (อิมพร ที่ชะระ, 2529 : 1-5) รูปแบบจำลองมาตรฐานการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เป็นมาตรฐานฉบับที่ 2 ที่มีการจัดทำขึ้นต่อจากมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ปี พ.ศ. 2508 หลักสูตร ในรูปแบบจำลองมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ปี พ.ศ. 2529 ยังคงหมวดวิชา พื้นฐานที่ถือว่า เป็นหัวใจทางบรรณารักษศาสตร์เช่นเดียวกับปี พ.ศ. 2508 แต่ได้นำเอาวิชา ในสาขาสารนิเทศศาสตร์มาผสมผสานเข้าด้วยกันโดยเน้นการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ

มาจัดการสารนิเทศเพื่อการบริหารแก่ผู้ใช้มากขึ้น นอกจากนี้ยังกำหนดว่าภาควิชาควรมีการจัดโครงการเสริมความรู้และการศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ เช่น จัดโครงการสัมมนาทางวิชาการ ฝึกอบรม เป็นต้น และมีการวางแผนสำหรับอนาคต คือภาควิชาจะต้องจัดทำแผนงานระยะสั้น และระยะยาว เช่น การปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การวางแผนสำหรับอนาคตให้มีความยืดหยุ่น โดสให้ยึดถือวัตถุประสงค์ของภาควิชาเป็นหลัก คัดตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ และหลักสูตรรูปแบบมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ปี พ.ศ. 2508 และ พ.ศ. 2529

ตาราง 1 เปรียบเทียบวัตถุประสงค์และแนวคิดด้านหลักสูตรในมาตรฐานปี พ.ศ. 2508 และ ปี พ.ศ. 2529

มาตรฐาน ปี พ.ศ. 2508	มาตรฐาน ปี พ.ศ. 2529
1. เพื่อให้บัณฑิตและนักศึกษาเข้าใจในห้องสมุดในฐานะที่เป็นสถาบันของสังคม และบทบาทของห้องสมุดในการพัฒนาประเทศ	1. เพื่อให้บัณฑิตและนักศึกษา เข้าใจห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศในฐานะที่เป็นสถาบันของสังคม และบทบาทของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ
2. เพื่อให้บัณฑิตและนักศึกษามีความรู้และความเข้าใจในหลักการบริหารงานห้องสมุดเพื่อดำเนินการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานของห้องสมุด	2. เพื่อให้บัณฑิตและนักศึกษามีความรู้และความเข้าใจในหลักการบริหารงานห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ
3. เพื่อให้บัณฑิตและนักศึกษามีพื้นฐานความรู้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในวรรณกรรมแขนงมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และสามารถให้บริการช่วยการค้นคว้าและวิจัยในด้านต่าง ๆ	3. เพื่อให้บัณฑิตและนักศึกษามีพื้นฐานความรู้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในวรรณกรรมในแขนงมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสามารถให้บริการช่วยการค้นคว้าสารนิเทศ เพื่อวิจัยด้านต่าง ๆ ด้วย

ตาราง 1 (ต่อ)

มาตรฐาน ปี พ.ศ. 2508	มาตรฐาน ปี พ.ศ. 2529
หลักสูตร	
<p>ประกอบด้วยวิชาพื้นฐานที่สำคัญต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ห้องสมุดและสังคม 2. การเลือกซื้อหนังสือและอุปกรณ์ 3. การจัดหมู่หนังสือและอุปกรณ์ห้องสมุด 4. การดำเนินงานและบริการงานห้องสมุดรวมทั้งวิชาประกอบในแขนงอื่นที่เกี่ยวข้อง 	<p>ประกอบด้วยสววิชาพื้นฐาน ขยายเป็น 12 ด้านดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. บทบาทของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศในฐานะหน่วยงานด้านการสื่อสาร 2. หลักการและระบบวิธีการของบรรณานุกรม 3. หลักการและระบบวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่เอกสาร เช่น การจัดทำบัตรรายการ การจัดหมู่ เป็นต้น 4. หลักการและระบบวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้บริการตอบคำถาม บริการสารนิเทศ และการให้บริการแก่ผู้อ่าน 5. หลักการและระบบวิธีการจัดหมวดหมู่เอกสารทั้งที่เป็นวัสดุตีพิมพ์และวัสดุไม่ตีพิมพ์ 6. หลักการและระบบวิธีการจัดดำเนินการห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ 7. หลักการและระบบวิธีการรวบรวมบรรณานุกรม 8. หลักการและกลวิธีเกี่ยวกับการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 9. หลักการและระบบวิธีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ 10. หลักการและระบบวิธีการจัดเก็บเอกสารสารนิเทศ เอกสารจดหมายเหตุ

ตาราง 1 (ต่อ)

มาตรฐาน ปี พ.ศ. 2508	มาตรฐาน ปี พ.ศ. 2529
	11. หลักการและระบบวิธีการวางแผนการ ออกแบบตกแต่งอาคารห้องสมุดและ ศูนย์สารนิเทศ 12. ประวัติห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ การศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาควรมีการจัด โครงการเสริมความรู้ และการศึกษาต่อ เนื่องจากสม่ำเสมอ เช่น จัดโครงการ สัมมนาทางวิชาการ การฝึกอบรม เป็นต้น

ที่มา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534 : 1-31 - 1-32.

ในปี พ.ศ. 2529 เช่นเดียวกัน คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง แนวโน้มการผลิตบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพิจารณาสภาพการผลิตบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในระดับอุดมศึกษา เพื่อพิจารณาสภาพการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ และการประยุกต์ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิต เพื่อศึกษาบทบาทของบรรณารักษ-
 นิเทศศาสตร์ที่ตลาดงานต้องการ และเพื่อหาแนวทางในการผลิตบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และ
 สารนิเทศศาสตร์ที่มีความสามารถและคุณลักษณะในการจัดการและบริการสารนิเทศสำหรับ
 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ตลอดจนส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและความเจริญ
 ก้าวหน้าของผู้ใช้และหน่วยงานต่าง ๆ ในเอกสารประกอบการสัมมนาได้รวบรวมรายงาน
 การศึกษาสถานภาพการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์จาก 8 สถาบัน คือ
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัยครู
สมเด็จพระเจ้าพระยา และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายงานดังกล่าวให้ผลการศึกษาสอดคล้อง
กันว่า บัณฑิตจากทุกสถาบันต่างเสนอแนะให้ปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับ
ปริญญาตรีให้ทันสมัย โดยเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ ทางสารนิเทศ เทคโนโลยีใหม่ เช่น เทคนิค
การใช้เครื่องมือในห้องสมุด สารนิเทศศาสตร์ การสื่อสาร เป็นต้น (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2529) ในช่วงปี พ.ศ. 2529 นี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มีการปรับปรุงรายวิชาโดยเพิ่มเติมวิชาด้าน
เทคโนโลยีสารนิเทศเข้าไปในหลักสูตรมากขึ้น

ในปีการศึกษา 2530 มหาวิทยาลัยหลายแห่งได้ปรับปรุงหลักสูตรหรือเพิ่มเติม
หลักสูตรใหม่โดยปรับปรุงหรือเพิ่มเติมรายวิชาสารนิเทศศาสตร์มากขึ้น เช่น มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น ได้เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับอนุมัติในหลักการให้เปิดหลักสูตรศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (ขณะนั้นยังไม่ได้เปิดรับนักศึกษา
เข้าศึกษา) ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม ได้เปิดระดับบัณฑิตศึกษา สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ซึ่งเป็น
หลักสูตรเดียวกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ในปี พ.ศ. 2531 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเริ่มเปิดสอน
ในระดับปริญญาโทสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ส่วนภาควิชา
บรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตร
บัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

จะเห็นได้ว่าทั้ง 2 ช่วงของการพัฒนาในระยะที่ 4 นี้ มหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบ
ในการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ต่างก็สนใจในเรื่องของหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์อย่างมาก เช่นการศึกษาในระดับปริญญาโทซึ่งเปิด
สอนเพิ่มขึ้นอีก 3 มหาวิทยาลัย และเริ่มเปิดหลักสูตรในชั้นที่สูงกว่าระดับปริญญาโท
ตลอดจนการจัดประชุมสัมมนาเพื่อปรับตัวและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสมและเกิด
ความก้าวหน้าอยู่เสมอ และการจัดประชุมสัมมนาในลักษณะเช่นนี้ยังคงมีต่อเนื่องไปในระยะ
ที่ 5

5. พัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระยะที่ 5
(พ.ศ. 2534 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2535))

ในระบอบนี้มีการประชุมหารือกันเรื่องหลักสูตรและการเปิดหลักสูตรใหม่ในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดคือ

ในปี พ.ศ. 2534 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่องความก้าวหน้าของการศึกษามรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ให้นักการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษามรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในแนวทางใหม่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเพื่อให้ นักการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์ บรรณารักษ์และผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับสารนิเทศได้เสนอผลงานการวิจัย เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ การสัมมนานี้ พงษ์ สะเพียรชัย (2534 : 1-11) ได้กล่าวถึงเรื่องหลักสูตรว่า ปัจจุบันสถาบันที่จัดหลักสูตรทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มักประสบปัญหาในการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยและการจัดกระบวนการวิชาตามแนวทางใหม่ เช่น ด้านที่เกี่ยวกับการประยุกต์คอมพิวเตอร์ ระบบโทรคมนาคม เพื่อการเผยแพร่สารนิเทศ เทคโนโลยีสารนิเทศ ตลอดจนระบบสารนิเทศเฉพาะสาขาวิชา โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เนื่องจากขาดทรัพยากรบุคคล การจัดการกระบวนการเหล่านี้จำเป็นต้องใช้บุคคลนอกภาควิชา และต้องร่วมมือกับกลุ่มวิชาหรือคนอื่นเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่ชำนาญการของตนเอง

ผลสรุปในประเด็นที่เกี่ยวกับเนื้อหาของหลักสูตรและการจัดหลักสูตรซึ่งพิจารณาในระดับปริญญาโทเป็นหลักนั้น ผู้ประชุมมีความเห็นสรุปได้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534)

1) เนื้อหาของหลักสูตร ที่ประชุมเห็นว่า นอกเหนือจากวิชาต่าง ๆ ที่มีเปิดสอนอยู่ในหลักสูตรปัจจุบันแล้ว ควรเพิ่มเติมกลุ่มวิชาดังต่อไปนี้

1.1) วิชาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ โดยเหตุที่งานสารนิเทศมีจุดหมายหลายปลายทางอยู่ที่การพัฒนาคนและสังคม หลักสูตรจึงควรให้ความสำคัญกับ คน มากกว่า การยึดถือวารณกรรมเป็นหลัก จึงควรศึกษาเรื่องเกี่ยวกับ คน เพื่อให้สามารถใช้ปัจจัยทางด้านสารนิเทศ ส่งเสริมหรือสร้างคุณภาพชีวิตของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

1.2) วิชาที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ หลักสูตรสามารถสร้างบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถถึงขั้นพัฒนาซอฟต์แวร์ด้านสารนิเทศได้ด้วย นอกเหนือจากการเน้นศึกษา

อบรมความรู้ในแง่ผู้ใช้และฝึกทักษะการใช้ซอฟต์แวร์ที่มีอยู่ในท้องตลาด นอกจากนี้ควรเน้น การศึกษาที่ก่อให้เกิดสติปัญญาถึงขั้นที่ช่วยให้คิดได้ว่า จะใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ต่าง ๆ อย่างไร จึงจะสามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้ด้วย

1.3) วิชาที่เกี่ยวกับการสื่อสารโทรคมนาคม เพื่อขยายขีดความสามารถ ในการใช้เครื่องมือสร้างสรรค์หรือขยายบริการให้ถึงผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ยังคงอยู่ในภาวะ เสี่ยงเปรียบในการเข้าถึงสารสนเทศ

1.4) วิชาด้านการตลาด วิชากลุ่มนี้มิได้หมายความเฉพาะการเรียนรู้เรื่อง สินค้า การผลิต การบริโภค ถ้าไร ฤดูกาล หรือการวิเคราะห์จุดคุ้มทุนเท่านั้น แต่ต้องให้ผู้ ศึกษาตระหนักได้ว่า ผลที่ได้จากงานบริการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพนั้น มิได้จำกัดเฉพาะตัว เงินที่เป็นส่วนกำไร แต่มีความหมายลึกซึ้งไปถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ของประชาชนในชุมชน ในสังคมระดับประเทศ ตลอดจนสังคมโลก และความพึงพอใจที่ได้รับจากบริการที่มี ประสิทธิภาพย่อมนับเป็นผลตอบแทนอีกส่วนหนึ่งด้วย

1.5) วิชาเกี่ยวกับสื่อ ควรให้ผู้ศึกษามีความรู้และทักษะเพียงพอในการ ใช้ พัฒนา และการสร้างสื่อเพื่อการบริการสารสนเทศได้อย่างเหมาะสม เพื่อเสริมสร้าง สัมฤทธิ์ผลในการใช้สารสนเทศ

1.6) วิชาด้านการบริหารงานบุคคลและการจัดการ เพื่อการดำเนินงาน าระดับบริหารและจัดการ

1.7) วิชาเกี่ยวกับช่างงานสารสนเทศ เนื่องจากการดำเนินงาน สารสนเทศในรูปช่างงาน มีแนวโน้มสูงขึ้น ผู้ศึกษาจึงควรรอบรู้ในเรื่องของช่างงาน ต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และรู้ซึ่งถึงขั้นประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลและ ความเหมาะสมในการให้บริการแก่ผู้ใช้

นอกจากนี้ที่ประชุมเห็นว่าในทุกวิชาควรสอดแทรกหลักจริยธรรมแนวคิดที่ถูกต้อง ในการบริการ และความมีจิตสำนึกที่คำนึงต่อส่วนรวม

2) การจัดหลักสูตร ที่ประชุมเสนอประเด็นประกอบการพิจารณาจัดหลักสูตร ดังต่อไปนี้

2.1) หลักสูตรควรเน้นด้านทฤษฎีให้มากพอกับด้านประยุกต์ปฏิบัติ

2.2) หลักสูตรควรเอื้อสำหรับผู้ศึกษาที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน โดยให้มีทางเลือก เพื่อการนัดหมายสติปัญญาสำหรับ

2.2.1) ผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์อย่างเดียว

2.2.2) ผู้ที่มีพื้นฐานความรู้แขนงอื่น และมาศึกษาต่อทาง

บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2.3) ควรจัดหลักสูตรให้สามารถจูงใจผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาสาขาวิชาอื่นให้มาศึกษาทางสารนิเทศศาสตร์ให้มากขึ้น

2.4) ควรพัฒนาหลักสูตรให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่า สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาทุกระดับ

2.5) ในการพิจารณาคัดเลือกผู้เข้าศึกษาในระดับปริญญาโท ส่วนหนึ่งควรพิจารณาเสาะหาผู้ที่มีอุดมการณ์ในการพัฒนาสังคม เพื่อให้ได้บัณฑิตที่จะออกไปมีบทบาทในการใช้สารนิเทศเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาชนบท

ในปี พ.ศ. 2535 มหาวิทยาลัยรามคำแหงเริ่มเปิดรับนักศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

จากพัฒนาการของการศึกษาและหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของไทย ตั้งแต่ระยะแรกจนถึงระยะที่ 5 จะเห็นว่าการศึกษาและหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ได้พัฒนามาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน (พ.ศ. 2535) การศึกษาในสาขามรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์จะเพิ่มบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้ที่ศึกษาสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้อย่างเหมาะสม

ระดับการศึกษาและสถาบันที่เปิดสอนสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ในประเทศไทย

การศึกษามรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่เปิดสอนในประเทศไทยในปัจจุบันแบ่งได้เป็น 5 ระดับ คือ

1. ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง เปิดสอนเฉพาะในวิทยาลัยครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

2. ระดับอนุปริญญาศิลปศาสตร เปิดสอนเฉพาะในวิทยาลัยครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

3. ระดับปริญญาตรี เปิดสอนทั้งในมหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยครูสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบการสอนวิชา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรีมีดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2502 ในคณะอักษรศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับคือ อ.บ.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 ในคณะศิลปศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับคือ ศศ.บ.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2511 ในคณะมนุษยศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ ศศ.บ.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2514 ในคณะมนุษยศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ ศศ.บ.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2518 ในคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ ศศ.บ.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ตั้งแต่ปีการศึกษา 2518 ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ ศศ.บ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 ในคณะมนุษยศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ กศ.บ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2526 ในคณะมนุษยศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ กศ.บ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ตั้งแต่ปีการศึกษา 2526 ในคณะมนุษยศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ กศ.บ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2526 ในคณะมนุษยศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับ คือ กศ.บ.

มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2530 ในคณะอักษรศาสตร์ ปริญญาที่ได้รับคือ อ.บ.

4. ระดับปริญญาโท สถาบันที่เปิดสอนสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโทมีมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบการสอนอยู่ 6 สถาบันคือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในคณะอักษรศาสตร์ เปิดสอนเป็นแห่งแรก ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 ปริญญาที่ได้รับคือ อ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เปิดสอน 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2510 ปีปฏิญาที่ได้รับคือ กศ.ม. และหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2529 ปีปฏิญาที่ได้รับคือ ศศ.ม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เปิดสอน 2 หลักสูตรและใช้หลักสูตรเช่นเดียวกับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร คือหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2525 ปีปฏิญาที่ได้รับคือ กศ.ม. และหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2530 ปีปฏิญาที่ได้รับคือ ศศ.ม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในคณะศิลปศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2529 ปีปฏิญาที่ได้รับคือ ศศ.ม.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2531 ปีปฏิญาที่ได้รับคือ ศศ.ม.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในคณะมนุษยศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 ปีปฏิญาที่ได้รับ คือ ศศ.ม.

5. ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต สถาบันที่เปิดสอน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2531 มี 2 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการจัดการห้องสมุด และสาขาวิชาระบบห้องสมุดอัตโนมัติและสารนิเทศศาสตร์ ประกาศนียบัตรที่ได้รับคือ ประกาศนียบัตรบัณฑิต

รายวิชาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

จากเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ความก้าวหน้าของการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยครั้งที่ 1 อุมวดี โทศล และสุนทร แก้วฉาย (2534 : 1-34 - 1-38) ได้รวบรวมรายชื่อวิชาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จากการประมวลเอกสาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบทความวารสาร สามารถรวบรวมรายชื่อวิชาที่ได้รับการเสนอแนะโดยรวมนัดเป็นหมวดหมู่ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคนิคสมัยใหม่ในการจัดการสารนิเทศรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในห้องสมุด

2. บรรณารักษศาสตร์เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการห้องสมุด

3. วิชาที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้แก่ วิชาอื่นนอกเหนือจาก กลุ่ม 1 และ 2 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ประกอบด้วยรายวิชา 10 หมวด โดยยึดถือการจัดหมวดรายวิชาจากบทความของ เค. สับรันยัม (K. Subranyam, 1986 : 166-167) เรื่อง Information Technology and Library Education จาก Encyclopedia of Library and Information Science Vol.41 ดังนี้

1.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และกระบวนการข้อมูล

(General and Introductory Courses on Computers and Data Processing)

1.1.1 คอมพิวเตอร์และการประมวลผลสารนิเทศเบื้องต้น

(Introduction to Computers and Information Processing)

1.1.2 เทคโนโลยีการจัดเก็บและการเผยแพร่สารนิเทศ

(Technology of Information Storage and Dissemination)

1.1.3 การสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

(Communication and Computer Technologies)

1.1.4 คอมพิวเตอร์เบื้องต้น

(Introduction to Computers)

1.1.5 สารนิเทศศาสตร์เบื้องต้น

(Introduction to Information Science)

1.1.6 เทคโนโลยีสารสนเทศ

(Information Technology)

- 1.2 การค้นคืนสารนิเทศระบบออนไลน์จากฐานข้อมูลทางไกล
(On-line Information Retrieval From Remote Data Bases)
  - 1.2.1 การสืบค้นบรรณานุกรมระบบออนไลน์
(On-line Bibliographic Searching)
  - 1.2.2 การค้นคืนบรรณานุกรมระบบออนไลน์
(On-line Bibliographic Retrieval)
  - 1.2.3 การสืบค้นด้านการแพทย์
(Biomedical Searching)
  - 1.2.4 การสืบค้นระบบออนไลน์ขั้นสูง
(Advanced On-line Searching)
  - 1.2.5 การปฏิบัติการณ์ระบบออนไลน์แบบเข้ม
(Intensive On-line Workshop)
  - 1.2.6 การใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์ในการวิจัยด้านกฎหมาย
(Computer - Assisted Legal Research)
- 1.3 การจัดการและการออกแบบฐานข้อมูล
(Data Base Design and Management)
  - 1.3.1 การค้นคืนสารนิเทศด้วยคอมพิวเตอร์
(Computer-Based Information Retrieval)
  - 1.3.2 ระบบการจัดการสารนิเทศ
(Management Information Systems)
  - 1.3.3 การจัดการบันทึกทางการแพทย์
(Medical Records Management)
  - 1.3.4 การจัดเก็บและการค้นคืนสารนิเทศ
(Information Storage and Retrieval)
  - 1.3.5 ระบบสารนิเทศ
(Information Systems)
  - 1.3.6 การจัดการฐานข้อมูล
(Data Base Management)

- 1.4 การวิเคราะห์ ออกแบบและประเมินค่าระบบ
(Systems Analysis, Design, and Evaluation)
  - 1.4.1 การออกแบบระบบการค้นคืนสารนิเทศ
(Information Retrieval System Design)
  - 1.4.2 การวิเคราะห์ระบบและการประเมินค่า
(Systems Analysis and Evaluation)
  - 1.4.3 การวิเคราะห์ระบบสารนิเทศ
(Information Systems Analysis)
  - 1.4.4 การวิเคราะห์ระบบงานห้องสมุด
(Library Systems Analysis)
  - 1.4.5 การออกแบบระบบปฏิสัมพันธ์
(Design of Interactive Systems)
- 1.5 การประยุกต์เทคโนโลยีเพื่อการประมวลผลในงานห้องสมุด
(Technology Applied to Library Processes)
  - 1.5.1 ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ
(Library Automation)
  - 1.5.2 ห้องปฏิบัติการ OCLC
(OCLC Laboratory)
  - 1.5.3 เทคนิคการบริการระบบออนไลน์ของห้องสมุด OCLC
(On-line Technical Services - OCLC)
  - 1.5.4 ห้องสมุดอัตโนมัติและบริการสารนิเทศ
(Automation of Library and Information Services)
  - 1.5.5 การประยุกต์ไมโครคอมพิวเตอร์ใช้กับงานห้องสมุด
(Library Applications of Microcomputers)
- 1.6 โปรแกรมคอมพิวเตอร์
(Computer Programming)
  - 1.6.1 โปรแกรมสำหรับระบบสารนิเทศ
(Programming for Information Systems)
  - 1.6.2 วิธีการคอมพิวเตอร์ในการประมวลผลด้วยภาษา
(Computer Methods in Language Processing)

- 1.6.3 โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการประมวลผลสารสนเทศ
(Computer Programming for Information Processing)
- 1.6.4 การประมวลผลอักขระด้วยคอมพิวเตอร์
(Text Processing by Computers)
- 1.6.5 โปรแกรมคอมพิวเตอร์
(Computer Programming)
- 1.7 ข่ายงานและการสร้างข่ายงาน
(Networks and Networking)
  - 1.7.1 ระบบข่ายงาน
(Networking Systems)
  - 1.7.2 สถาบันข่ายงานของห้องสมุด
(Institute on Library Networking)
  - 1.7.3 ข่ายงานห้องสมุดและสารสนเทศ
(Library Information Networks)
  - 1.7.4 ข่ายงานสารสนเทศ
(Information Networks)
  - 1.7.5 ประโยชน์จากบรรณานุกรมและข่ายงาน
(Bibliographic Utilities and Networks)
- 1.8 สารสนเทศศาสตร์, ปรัชญาและสังคมวิทยาสารสนเทศศาสตร์และเศรษฐกิจศาสตร์สารสนเทศ
(Information Science, Philosophy and Sociology of Information Science, and Economics of Information)
  - 1.8.1 เศรษฐศาสตร์สารสนเทศ
(The Economics of Information)
  - 1.8.2 ปัจจัยมนุษย์ในระบบสารสนเทศ
(Human Factors in Information Systems)
  - 1.8.3 พื้นฐานของสารสนเทศศาสตร์
(Informatology : Foundations of Information Science)

- 1.8.4 สังคมวิทยาสารนิเทศศาสตร์
(Sociology of Information Science)
- 1.8.5 ปรัชญาสารนิเทศศาสตร์
(Philosophy of Information Science)
- 1.9 คอมพิวเตอร์ศาสตร์
(Computer Science Courses)
  - 1.9.1 ปัญญาประดิษฐ์
(Artificial Intelligence)
  - 1.9.2 การรับรู้และรู้จักรูปแบบ
(Pattern Recognition and Perception)
  - 1.9.3 กราฟิกส์ปฏิสัมพันธ์
(Interactive Graphics)
  - 1.9.4 การแสดงผลสารนิเทศ
(Information Display)
  - 1.9.5 วิศวกรรมซอฟต์แวร์และอุปกรณ์ซอฟต์แวร์
(Software Engineering and Software Tools)
- 1.10 คณิตศาสตร์และสถิติ
(Mathematics and Statistics Courses)
  - 1.10.1 คณิตศาสตร์พื้นฐานสำหรับสารนิเทศศาสตร์
(Basic Mathematics for Information Science)
  - 1.10.2 คณิตศาสตร์ในสารนิเทศศาสตร์
(Mathematics in Information Science)
  - 1.10.3 สถิติในสารนิเทศศาสตร์
(Statistics in Information Science)
  - 1.10.4 ระเบียบวิธีเชิงปริมาณ
(Quantitative Methods)

2. บรรณารักษศาสตร์ จัดเป็นกลุ่มได้ 8 หมวดวิชาตามลักษณะของการปฏิบัติ
งานในห้องสมุด ดังนี้ (อุมาวดี โทศล และสุนทร แก้วลาย, 2534 : 1-36 - 1-37)